

EXAMENSARBETE

Hösten 2006

*Institutionen för Beteendevetenskap
Sociologi*

Ett sociologiskt resonemang om dokusåpor

– påverkas ungdomar?

Författare

Carolin Nilsson

Martina Svensson

Handledare

Eduardo Naranjo

Ett sociologiskt resonemang om dokusåpor

– påverkas ungdomar?

Abstract

Uppsatsen är ett sociologiskt resonemang huruvida ungdomar blir påverkade av att titta på dokusåpor och på vilket sätt de i sådana fall berörs. En del författare hävdar att teve är bra för barn och ungdomar medan andra påstår att den är totalt värdelös. Utifrån frågeställningen: *Blir ungdomar påverkade av att titta på dokusåpor?* har vi utfört en kvalitativ studie i form av en gruppintervju med sex elever mellan 16 och 18 år på en gymnasieskola. I teorikapitlet behandlas teve som media utifrån flera olika perspektiv, såväl dess positiva som negativa påverkan. Även varför barn och ungdomar tittar på teve samt dokusåporas utveckling och påverkanskraft. Resultatet visar att barn och ungdomar inte blir påverkade på ett negativt sätt enbart av att titta på teve och dokusåpor. Däremot finns det faktorer runtomkring som barnen och ungdomarna kan bli berörda av.

Nyckelord: dokusåpa, sociologiskt resonemang, teve, påverkan, kvalitativ metod, ungdomar, mediepåverkan.

Förord

Vi skulle vilja framföra ett tack till respondenterna i studien som med sin välvilja och sitt engagemang gjort denna undersökning möjlig. Vi vill även ta tillfället i akt att framföra ett stort tack till vår handledare Eduardo Naranjo för all hjälp med uppsatsen, du är guld värd Eduardo. Vi vill även passa på att tacka varandra för den goda arbetsinsatsen. Till sist vill vi även framföra vår uppskattning till våra nära och kära för att ni stått ut med oss under denna tid.

Innehållsförteckning

Abstract

Förord

1. Inledning.....	6
1.1 Disposition av uppsatsen.....	8
2. Problemformulering.....	9
3. Syfte och relevans.....	11
4. Frågeställning.....	12
5. Tidigare forskning.....	12
5.1 Presentation av dokusåporna.....	14
5.1.1 Expedition Robinson.....	14
5.1.2 Big Brother.....	15
6. Teori.....	15
6.1 En kortfattad tillbakablick i såpans värld.....	15
6.2 Dokusåpa, en ny variant av såpa.....	16
6.3 Varför tittar vi på såpor.....	16
6.4 Massmedias utveckling.....	17
6.5 Orsaker att vilja vara med i teve.....	18
6.6 Som tonåring svårt att veta vilken person man vill vara.....	18
6.7 Teves positiva påverkan.....	19
7. Metod.....	21
7.1 Val av metod.....	21
7.2 Intervjuer på högstadiet.....	22
7.3 Genomförande av gruppintervju och urval.....	23
7.4 Intervjuns design.....	24
7.5 Narrativ metod.....	24

7.6 Diskursanalys.....	25
7.7 Reflektioner om metod.....	26
7.8 Etik.....	27
7.9 Gruppintervjuns genomförande.....	27
7.10 Gruppintervju och Resultat.....	28
8. Diskussion.....	32
9. Referenser.....	35

1. Inledning

Det senaste årtiondet har en seriös debatt inletts i olika massmedia – såväl i Sverige som i andra länder – kring frågan om såpornas inflytande på ungdomar. Många sociologer, antropologer och författare har lagt tonvikten vid de upplösande effekter som de såporna har på ungdomars moral och beteende. Således anser en del att såpornas kulturella intrång förstör kulturen, representerad i de kultiverade värderingarna som äger den dominerande kulturen. Vår kultur tappar härmed sitt syfte, mening, värden, tradition och språk. Alltså tappar kulturen sin vitalitet.

Vi bevittnar hur massmedia ständigt överskrider kulturella koder och civilisatoriska normer:

Beteendesätt som under medeltiden inte uppfattades som det minsta obehagliga omges allt mer med olustkänslor. Känslighetsstandarden tar sig uttryck i motsvarande sociala förbud. Dessa tabun är, såvitt man kan se, inget annat än ritualiserade eller institutionaliserade olust-, obehags-, äckel-, oros-, eller skamkänslor, socialt inplanterade under alldeles bestämda förhållanden och reproducerade om och om igen, inte enbart men framför allt därför att de har blivit institutionella befästa i en speciell ritual, i speciella umgängesformer (Elias [1939] 1989:223).

Kissa! Titta framåt bara. Kom igen Angelica, du är grym. Kör nu! Fan vad grym du är, fan vilken stråle! Bra tryck i den där, fan vad bra! Håll fokus hela vägen fram. Nu kör vi igen, fan vad bra! Fan vad bra! (Big Brother, kanal 5, 2006).

Medlemmarna i Big Brother (se sid. 15) har ett uppdrag att under så lång tid som möjligt balansera på en smal plank ut på rastgården. En av tjejerna blir kissnödig och för att inte misslyckas med uppgiften beslutar hon sig för att urinera halvt stående på planken. Killen som står intill henne hejar på samtidigt som han stödjer henne, det känns som om hon gör det för att visa upp sig då hon blottar mycket av sin kropp.

Kränkningar, våld, sex, pennalism, alkohol och kroppsideal är utmärkande aspekter i en dokusåpa.

Få sociala fenomen har varit så omdiskuterade och utskällda de senaste åren som de så kallade dokusåporna. Ändå bänkar sig ett stort antal svenskar framför sina teveapparater varje vardag och vecka för att följa de omdebatterade dokusåporna såsom Big Brother, Expedition: Robinson och Baren etc. Även om debatten hade en journalistisk karaktär där politiska värderingar lyftes fram.

Eftersom det inte betraktas som riktigt ”intellektuellt” att titta på så är det många som inte erkänner att man följer programserierna. Oavsett vad man anser om dokusåpor är de antagligen de mest debatterade teveprogrammen i det moderna samhället, både bland unga och gamla och nu börjar även den akademiska världen att intressera sig för detta område.

Det öppnades en helt ny värld av underhållning och information när teven slog igenom på 1950- och 60-talen; de flesta människor var positiva och såg detta som ett nytt och fängslande fenomen. Dock ansåg somliga samhällskritiker redan på den tiden att detta var ett hot och hyste farhågor om vad den kunde användas till då och i framtiden. En av dem som varit mest kritisk är den franske sociologen Pierre Bourdieu, vi återkommer till honom senare i uppsatsen.

Dokusåporna gjorde sin entré i Sverige med Expedition: Robinson 1997 (se sid. 14). Detta var den första dokusåpan som sändes i den svenska televisionen och efter det har det bara rullat på. Ett annat exempel i genren är Big Brother, vilken kanske är den mest utmärkande och omdiskuterande dokusåpan någonsin. Genren utmärker sig genom att ”vanliga människor” placeras i en artificiell konstruerad situation där de skall:

Leva tillsammans, utföra gemensamma uppdrag, och samtidigt utkämpa en kamp på liv och död, eller näst intill. I bästa fall ska publiken också kunna delta som medbestämmande för utgången i kampen (Andersson 2001:5).

Massmediernas framväxt och utveckling har förändrat barns och ungdomars uppväxtvillkor på ett tämligen drastiskt sätt. Medierna har blivit en allt starkare konkurrent i den socialisering som både hem och skola tidigare nästan haft monopol på. Både barn och ungdomar har sämre kunskaper om verkligheten, inklusive den egna relationen till denna verklighet.

Man kan säga att både barn som ungdomar har ett relativt dåligt skydd mot olika varianter av mediepåverkan (Nordlund 1996).

Frågan är då: befinner vi oss i en övergång från ett ”alfabetiskt medvetande” till ett ”visuellt medvetande”? (Castells 1998). Kulturen består av kommunikationsprocesser, därmed är kommunikationsformer konstruerade på produktion och konsumtion av tecken. Castells har problematiserat detta så här:

Vad är då ett kommunikationssystem som, till skillnad från tidigare historiska fenomenen, alstrar verklig virtualitet? Det är ett system där själva verkligheten (det vill säga människors materiella/symboliska existens) är helt fångad, helt nedsänkt i ett virtuellt bildsammanhang, i en låtsasvärld där företeelserna inte bara finns på den skärm genom vilken erfarenheten kommuniceras, utan där de blir själva erfarenheten (Castells 1998:377).

Teve har med åren fått en alltmer central roll i samhället och med detta också i ungdomars vardagsliv. Dokusåporna ökar ständigt till antalet och deras existens och påverkan på unga debatteras titt som tätt i media. Dessa tankar har fått oss att fundera vidare på hur teve och massmediekonsumtionen främst dokusåpor påverkar ungdomar som befinner sig i en ålder där man ännu inte hittat sin sanna identitet och kan skilja på rätt och fel.

1.1 Disposition av uppsatsen

Uppsatsen börjar med ett inledande kapitel som tar upp dokusåpan som genre, samt problem med vad detta slag av såpa kan föra med sig. I detta sammanhang berörs teven som det senaste decenniet blivit en medelpunkt i åtskilliga människors liv och möjligen främst i många ungdomars tillvaro. I kapitlet omnämns även åsikter om tevens existens från samhällskritiker som Bourdieu och Castells. Framförallt utgör detta kapitlet en bakgrund till de följande kapitlen. I andra kapitlet belyser vi hur vi fick idén och inspiration till att studera fenomenet dokusåpor. Det som berörs är huvudsakligen hur skriftlig media förr i tiden hade en central funktion i samhället

till det att teven breddade ut sig på 1950-talet. Tredje stycket behandlar syftet med uppsatsen, dvs. att undersöka om ungdomar på något sätt blir berörda av dokusåpornas påverkanskraft. I kapitel fyra redovisas frågeställningen i uppsatsen samt tidigare forskning gällande såpa och dokusåpa som fenomen. Femte kapitlet tar upp tidigare forskning kring dokusåpor samt en presentation av såporna vi valt att diskutera. I kapitel sex förs en diskussion mellan olika författare där vissa av dem argumenterar emot teven och ser detta som en negativ företeelse, medan en del av författarna är positiva till teve-mediet. Författare som anser att teve är ett negativt faktum är sociologerna Pierre Bourdieu och Anthony Giddens. Margareta Rönnerberg och Anita Werner som är positiva till teven som massmedia behandlas också i kapitlet. Kapitel sju behandlar bl.a. gruppintervjun som metod, alltså på vilket sätt den är lämplig för denna uppsats. Intervjun som vi gjorde först redovisas samt genomförandet av den andra intervjun och urval framställs. Även etiken berörs inom samhällsforskning samt hur vi bearbetat data och på vilket sätt uppsatsen är upplagd och genomförd. Resultatet av intervjun i uppsatsen redovisas även i detta kapitel. I det åttonde avsnittet för vi författare en diskussion om vad som framkommit i uppsatsen, vi belyser delar av teorin och intervjun. Det finns också litteraturförteckning där samtliga referenser i arbetet redovisas.

2. Problemformulering

Tidigare hade skriftliga media en central roll i samhället. Kunskaper överfördes i hög grad genom böcker, skrifter, tidningar etc. Den sociala dialogen grundade sig på det skrivna ordet och den muntliga berättelsen. Socialisationsprocessen ägde i betydande utsträckning rum inom familjen, skolan mm, där böcker och berättelser utvecklade en central funktion.

I ett samhälle där TV spelar en grundläggande roll kommer vardagen att se ut på ett annat sätt än i ett samhälle som förlitar sig på det tryckta ordet (Giddens 1994:392).

På 1950-talet skedde ett paradigmskifte inom socialisationsprocessen. Tevens expansion och inflytande har radikalt förändrat de tidigare förutsättningarna. En viktig del av dagens socialisationsprocess kretsar kring teve.

Från och med nu pågår det en debatt kring tevens negativa eller positiva effekt i dagens samhälle.

Tidigt på 1950-talet börjar tevens inflytande studeras. Frankfurtskolan som utforskade kring nöjesindustrin, däri inräknat film, teve, populärmusik mm menade att kulturindustrins omfattning med sina apatiska och standardiserade alster underminerar människors fallenhet till kritisk och självständig tankeverksamhet (Giddens 2003). Castells analyserar tevens fenomen ur ett annat perspektiv ”jag är böjd att placera denna logiks rötter inte i människans natur i hemlivets villkor efter långa dagar av påfrestande arbete och i bristen på alternativ för personligt/kulturellt engagemang” (Castells 1998:336). Med Castells ord bevittnar vi ett paradigmskifte från Gutenberggalax till McLuhangalax, det vill säga från boken till televisionen.

Debatten har naturligtvis olika dimensioner och nivåer. Till exempel anser den franske postmodernistiske författaren Baudrillard att teve fastställer i allt större utsträckning inte bara verkligheten för oss utan även vad den värld vi lever i själva verket går ut på. Han insinuerar också att en ny verklighet skapas i denna era då massmedia finns överallt. Något Baudrillard kallar för *hyperverkligheten* och med det menar han en ny verklighet som består av en interaktion mellan medias ord och bilder (Giddens 2003).

Teve-publiken, särskilt ungdomarna, betraktas som passiva observatörer som inte är kapabla att särskilja eller tolka det som visas, enligt forskning omkring tevens eventuella skadliga effekter (Giddens 2003). Samtidigt som publiken karakteriseras som allmänt homogen eller mottaglig för homogenisering. Enligt kritiker reproducerar teve en masskultur.

I massmedia har budskapens innehåll och form diskuterats i stor omfattning. Marshall McLuhan har förklarat budskapens diskussion:

TV-bildens tonart har ingenting gemensamt med filmen eller fotot, utom såtillvida att alla är icke-språkliga gestalter eller attityder i medieform. TV gör tittaren till duk. Han bombarderas med ljusimpulser som James Joyce kallade för ”The Charge of the Light Brigade” [...] TV-bilden är inte något stillastående ”kameraskott”.

Den är inte något foto i någon bemärkelse, utan en oavbrutet nybildad kontur framträder genomlyst, inte belyst [...] och den uppkomna bilden har mer karaktär av skulptur eller ikon än av foto eller målning. (McLuhan i Castells 1998:337).

Sociologins uppgift är bland annat att studera socialisationsprocessen. Vi är också intresserade av ett sådant socialt fenomen, ännu mer när vi permanent bevittnar dagens debatt kring såpornas påverkan över ungdomar. Debatten grupperar sig i två falanger. En grupp som betraktar såporna i positiva termer och en annan i negativa. Den konstanta diskussionen har motiverat oss att studera fenomenet lite närmare. Vi vill undersöka vad ungdomar själva tycker om det här sociala fenomenet.

3. Syfte och relevans

Syftet med uppsatsen är att undersöka om ungdomar mellan 15 och 18 år på något sätt blivit berörda av dokusåpornas påverkanskraft. Vi vill studera om det finns ett samband mellan teve och ungdomars reaktion. Vi försöker undersöka och redovisa en sådan relation genom en kvalitativ studie bland studenter från Parkskolan i Ystad. Vi avgränsar härmed vår studie till Sverige och inom Sverige begränsar sig studien till Parkskolan i Ystad.

Med dokusåpa avser vi en blandning mellan dokumentär och såpopera. Det rör sig om ”vanliga människor” som filmas en längre tid under ovanliga förhållanden, det som sätts i fokus är deltagarnas känslomässiga relationer till varandra.

Vi vill framhäva att vår avsikt med studien inte är att generalisera alla ungdomar, utan istället belysa och framhäva de elever vi intervjuat för just denna studie. May bedömer att det är extra viktigt att tänka på en grups åsikter vid en gruppintervju och att inte generalisera till hela populationen utan se till det individuella (May 2001).

Vi vill likväl påstå att delar av vårt resultat låter sig överföras från en situation till en annan.

4. Frågeställning

Blir ungdomar påverkade av att titta på dokusåpor?

- 1 På vilket sätt påverkas ungdomar i så fall av dokusåpor?
- 2 Vad är det i sådana fall i dokusåpor som påverkar dessa ungdomar?

5. Tidigare forskning

Såpor är ett nytt sociologiskt fenomen, härmed också ett nytt sociologiskt fält. Internationellt har man framförallt bedrivit studier i England, särskilt John Corner i sin bok *The art of record* (Andersson 2001:14) Vi kommer dock att centrera vår studie i Sverige. I Sverige har Yvonne Andersson, i *Dokusåpor – en 'verklighet' för sig?* (2001) och Anna Edin, i *Verklig underhållning – Dokusåpor, publik, kritik* (2005) studerat och analyserat problemet. Granskningsnämnden har studerat dokusåpor som nämnden menar började göra sig påtagliga i Sverige först för ett par år sedan, men att dessa såpor sedan dess getts ett stort utrymme bland den svenska publiken. Resultaten i rapporten visar att de moraliskt tveksamma inslag programmen har anklagats för såsom kränkningar av de medverkades privatliv, om de på olika sätt legitimerar användning av pennalism samt vad för slags människosyn och värderingar de uppmuntrar inte förekommer i särskilt stor omfattning (Andersson 2001:8).

Anna Edins studie baseras på ett antal frågor: Vad är det som gör att så många människor tittar på dokusåpor? Varför blir man så engagerad? Vilka är programmets roller och betydelser ur ett publikperspektiv? Syftet med studien är först och främst att diskutera reality-programmen dels som programtyp och dels i förhållande till publikens tittande och diskussioner om dem. Baserad på kvalitativa gruppintervjuer har studien två primära delar.

Dels en debatt om reality som programtyp med utgångspunkt i programmets hybridkaraktär och specifika tilltalsformer, dels den egentliga receptionsstudien med diskussion och analys av de medverkandes förhållningssätt till varandra och samtal runt reality-programmen.

Avslutningsvis sammanfattas en teoretisk diskussion av programmens specifika tittarpraktiker. Edin tar bl. a. upp den kritik som uppkom i samband med det första avsnittet av den första dokusåpan i Sverige, nämligen *Expedition: Robinson*. Det sades att programidén byggdes på pennialism och var ”skadlig för vuxna människor”. Vidare tar hon även upp i studien att reality-programmen fungerar som en sorts avancerad social teater, där man kan titta på hur de medverkande klarar det sociala skådespelet och att publiken på så sätt lär sig hur man ska bete sig i verkligheten. En avgörande sak i reality-programmen är hur autentiska de upplevs. Det som måste nås ut till publiken är att allt detta faktiskt är på riktigt. Att deltagarna och alla sociala relationer runt dem är sanna.

Ju mer verklighetstroget programmet är desto intressantare blir det. Studien visar också att det av vissa anses vara olämpligt för barn att se dessa program utan vuxet sällskap då det behövs förklaringar till vissa beteenden. Medan andra forskare anser att publiken är väldigt medveten om att programmen är överdrivna och inte på riktigt (Edin 2005).

En teoretisk och metodologisk förutsättning till att utforska ett nytt sociologiskt fält är att det sker på ett tentativt och explorativt sätt. Fenomenet dokusåpor är som sagt en ny företeelse. Därför är forskningen om detta än så länge begränsad, åtminstone enligt vad vi lyckats hitta. Vi vill dock ändå poängtera att viss forskning gjorts i Sverige och det är den forskning som vi bestämt oss att fördjupa oss i.

Exempel på litteratur som vi har använt oss av för att på ett så adekvat sätt som möjligt kunna genomföra forskningen är Giddens, *Sociologi*. Bourdieu, *Om television*. Rönnbergs, *TV är bra för barn* samt Werners, *Barn i TV-åldern*.

5.1 Presentation av dokusåporna

Nedan följer en kort introduktion av de två dokusåporna Big Brother och Expedition: Robinson som vi huvudsakligen valt att diskutera omkring, eftersom de enligt oss är några av dem mest kontroversiella dokusåporna. Det var även dessa program som det resonerades mest intensivt

omkring under gruppintervjun. Expedition: Robinson sändes i teve under åren 1997 till 2005 på TV 3 medan Kanal 5 ansvarade för sändningen av Big Brother under åren 2000 och fram till 2006.

När det gäller dokusåpor så krävs det att det är ”vanliga människor” som utspelas i hemmiljö och fokusen ligger på hur deltagarna integrerar med varandra. Teve- producenterna vet i stora drag vad publiken är ute efter och skapar sina verk beroende på detta. En viktig aspekt i att kunna hålla kvar en publik är att man skapar spänning i slutet av varje avsnitt genom att visa ett intressant utdrag från kommande avsnitt vilket gör att man blir intresserad och vill följa nästa program för att se fortsättningen.

5.1.1 Expedition Robinson

Det är detta program som startade trenden på dokusåpor i Sverige, ända sedan programmet sändes för första gången 1997 har det varit dokusåpan med flest antal tittare, mer än fyra miljoner tittare följde finalen år 2000 (Edin, 2005:9).

Den svenska titeln hänsyftar på romanfiguren Robinson Crusoe. Programmen går ut på att ett visst antal deltagare placeras på en tropisk ö och delas upp i två eller flera lag. Deltagarnas uppgift på ön är att vardera lag eller team, i sociologens Goffmans bemärkelse, skall bygga sitt läger, skaffa mat, vinna fördelar i olika tävlingar samt att rösta ut varandra i s.k. öråd som anordnas av programledaren på ön varje vecka. När till sist endast ett litet antal deltagare kvarstår nomineras en segrare som vinner en viss summa pengar (<http://www.TV3.se>).

5.1.2 Big Brother

En mycket omtalad dokusåpa är Big Brother; i detta program stängs ett antal deltagare in i ett hus i hundra dagar. Huset är dessutom utrustat med övervakningskameror överallt.

Oavsett vad deltagarna gör och oberoende av vilken tid på dygnet det är så dokumenteras allt som sker inom husets fyra väggar. Programmet visas dagligen och man kan även följa allt live på webben dygnet runt. Varje vecka nomineras en av deltagarna till utröstning. Efter hundra dagar återstår endast en person som även i detta program vinner en bestämd summa pengar (<http://kanal5.se>).

6. Teori

Följande kapitel behandlar teve som media och dess eventuella påverkan på människor. Forskningen som bearbetats i detta avsnitt klargör olika aspekter på människors relation till teve-mediet. Giddens och Bourdieu är teoretikerna som kommer att argumentera mot teven, medan Rönnerberg och Werner ansvarar för det positiva resonemanget. Vi inleder litteraturgenomgången genom en kort tillbakablick på dokusåporns historia.

6.1 En kortfattad tillbakablick i såpans värld

Dagens teve-såpa härstammar från de radioserier som sändes i USA under 1930-talet, programmen finansierades av stora företag som bl.a. tillverkade tvål och tvättmedel. Programmen skapades för att inbjuda kvinnliga lyssnare och med detta lättare kunna sälja sina produkter. Man förutsatte på denna tid att kvinnan ville drömma sig bort från sin enformiga vardag som hemmafru och att hon genom dessa program skulle ha möjlighet till detta. När televisionen anlände reducerades radioprogram i allmänhet och såpan anpassade sig snabbt till det nya mediets premisser. Nordlund skriver att man redan under denna tidsperiod oroade sig för de tänkbara negativa följderna av såpalyssnandet (Nordlund 2001).

Televisionens symboliska ändamål består i att fästa uppmärksamheten på saker som till sin natur intresserar alla.

Sådana som inte chockerar någon och inte verkar splittrande utan skapar samförstånd och intresserar alla men på samma gång inte berör något viktigt. Vardagsdramerna är exempel på detta fenomen (Bourdieu 1998).

6.2 Dokusåpa, en ny variant av såpa

En ny kategori av såpa är dokumentärsåpan eller dokusåpan. Nordlund menar att den har vissa likheter med den traditionella såpan, men i andra hänseenden är tämligen annorlunda på så sätt att de medverkande i en dokusåpa är amatörer som i huvudsak spelar sig själva. En traditionell såpa har bestämda rollfigurer vilka uppträder utifrån ett speciellt manus.

Huvudtanken med dokusåpa anser Nordlund är att man samlar ihop ett visst antal personer som inte känner varandra sedan tidigare på ett visst område, under en begränsad tid. Dessutom finns det vissa normer som ska följas av deltagarna samt uppgifter som ska lösas. Med hjälp av välplanerat utplacerade kameror och mikrofoner dokumenteras deltagarnas samverkan med varandra och teve-tittarna har möjlighet att följa bland annat deltagarnas intriger, konflikter och kärleksaffärer (Nordlund 2001).

6.3 Varför tittar vi på såpor?

Frågan i rubriken kan vara tämligen komplicerad att svara på menar Nordlund. Dock anser han att såpan kan ha ett känslomässigt värde, som förstärks ju längre man tittar på en viss såpa som man bundit sig till. En annan betydande anledning kan vara det sociala avseendet, som kan bestå av människor som man tittar på såpan tillsammans med, t.ex. vänner och bekanta. Såpan kan även ha ett gemensamt intresse på t.ex. arbetsplatsen eller i skolan där man ofta har en åsikt om deltagarna. Somliga tittare av denna genre kan även genom den långa tiden av iakttagande av såpans personer och omgivningar också få en känsla av närhet och intimitet till dessa människor. Det kan till och med vara så att man tycker att man känner dessa människor bättre än sina egna

vänner eftersom de visar mycket mer av sina privata känslor och andra detaljer än vad kanske ens egna kamrater gör (Nordlund 2001).

För barn och ungdomar kan teven vara en möjlighet att bearbeta ett problem som uppstått i deras vardag och som de sedan letar mer information om via media. I teve ser barnen enbart sådant som de redan känner till, men som genom teve-rutan blir mycket påtagligare.

Unga ser och tolkar inte på samma sätt som vuxna trots att de kan se precis samma program (Rönnerberg 1997). Speciellt för barn och ungdomar med trasiga familjeförhållanden kan relationsserier eller exempelvis den populära dokusåpan "Nannyakuten" bli en tröst då barnen får någon att relatera till och möjlighet att bearbeta sina egna familjeupplevelser (Medierådet 2005).

Genom teven får många barn uppleva fenomen som de i verkligheten inte upplevt ännu och som det tycker verkar spännande, dokusåpor och det som händer i denna genre av program är exempel på dessa ännu inte upplevda fenomen (Werner 1996). Exempelvis kan barn tycka att det är spännande att titta på dokusåpor om de handlar om sex (Medierådet 2005).

6.4 Massmedias utveckling

Massmedia eller masskonsumtion innebär bl.a. tidningar, tidskrifter, film, radio, teve, dator, videospel och cd-skivor. Det har fått detta namn för att de når en masspublik som består av ett stort antal människor. Under det senaste halvsekle är förmodligen tevens allt större inverkan den viktigaste förändringen av media som skett förutom Internet. Det är även detta medium som dominerar många svenska personers vardag (Giddens 2003).

När televisionen på 1950-talet framstod som ett nytt fenomen var det många sociologer som påstod att den kom till att verka "massifierande". Vad dessa menade var att den så småningom skulle komma att utjämna och homogenisera alla teve-tittare (Bourdieu 1998). Detta är något som varje nytt medium ger upphov till, troligtvis för att det som är nytt och främmande av många människor uppfattas som en fara eller ett hot (Rönnerberg 1997).

Moralisk panik förekommer ibland i samhället då händelser eller vissa grupper av människor uppfattas som ett hot mot grundläggande värderingar i samhället (Werner 1996).

Somliga journalister frågar bl. a. att:

Vad händer när barnen börjar leka Robinson på skolor och daghem? (Edin 2005:14).

6.5 Orsaker att vilja vara med i teve

Hur kommer det sig att så många människor som det faktiskt är ställer upp i teve och framträder på olika sätt? Enligt Bourdieu förefaller det att den som går med på att delta utan att bry sig om ifall han eller hon kommer att kunna säga något av betydelse är endast med för att bli sedd på teve. Han vill dock framhäva att han i vissa fall tycker att det näst intill kan vara en människas skyldighet att framträda i teve, förutsatt att det kan ske på rimliga villkor och att personen i fråga har något vettigt att framföra. Teve skapar teoretiskt sett möjlighet att nå ut till i stort sett alla människor och vid vissa tillfällen kan detta då vara positivt. Frågor att fundera på menar Bourdieu innan beslutet om deltagande är om åsikterna är värdefulla för andra människor samt om de kan nå ut till alla på ett korrekt sätt (Bourdieu 1998).

6.6 Som tonåring är det svårt att veta vilken person man vill vara

Som redan nämnts, är sociologens uppgift bland annat att studera socialisationsprocessen. Via socialisationen får man som människa lära sig sociala roller, dvs. sociala förväntningar som ska fullgöras i en viss situation eller beroende på vilken social status personen besitter. Den sociala identiteten skapas av de utmärkande drag som andra tillskriver en viss person. Detta hjälper till att relatera individen till andra som visar upp samma eller likartade grunddrag. Den ömsesidiga sociala identiteten kan ge en känsla av samhörighet och betydelse när man befinner sig med likatänkande. I motsättning till den sociala identiteten som utmärker liknelser mellan individer, är

den individuella identiteten något som skiljer oss åt. Denna identitet handlar om en utvecklingsprocess som i hög grad bygger på symbolisk interaktion. Det är individens kontinuerliga interaktioner och förhandling med yttervärlden som medverkar till att skapa tolkningen om sig själv (Giddens 2003).

Televisionen utger sig för att vara ett instrument för ett uttryckssätt av verkligheten, att vi mer och mer närmar oss en värld där det samhälleliga beteendet inte enbart beskrivs utan också föreskrivs av teve. Dessutom blir televisionens olika värderingar avgörande för vår tillgång till en social existens (Bourdieu 1998). Habermas (1989) menar att den ”allmänna opinionen” formas genom styrning och kontroll inte genom öppna och förnuftiga diskussioner. Han anser vidare att den offentliga sfären mest utgör en falskhet som råder tack vare massmedias och massunderhållningens utveckling (Giddens 2003). Den enorma kraft som teve skapar har att göra med att bilden har en speciell förmåga att åstadkomma vad litteraturkritiker kallar en verklighetseffekt, som innebär att den kan visa något och få en att tro på det. Denna skicklighet att locka fram har en mobiliserande verkan. Den kan skapa idéer och föreställningar. Vardagliga företeelser, banala olyckor och incidenter kan vara fyllda med politiska, etiska eller andra implikationer som gör att de väcker starka känslor (Bourdieu 1998).

6.7 Teves positiva påverkan

De negativa följderna angående teve tittandet är många åtminstone om man får tro Bourdieu och många med honom, men vad har egentligen teven bidragit med som är positivt?

Film- och barnkulturforskaren Margareta Rönnerberg är en av de få som kraftfullt ifrågasatt tolkningen om att teve är negativt för barn och ungdomar. Hon påstår att så tidigt som vid 7-8 års ålder kan de flesta barn skilja mellan fantasi och verklighet på teve och någon fara för avtrubning eller passivering finns inte. Självfallet tar barn in uppslag från teve, liksom de skaffar sig information på annat sätt. Men dessa intryck bearbetas och prövas i verkligheten av barnen själva genom olika tillvägagångssätt, bl.a. genom leken och att de mognar och växer till sig.

Barn lär sig vad som är rätt eller fel i en lång och komplicerad process i interaktion med sin omgivning. Barnen blir alltså inte automatiskt som personerna på teve (Rönnerberg 1997).

Anita Werner som är professor i mediekunskap anser att en annan positiv inverkan av teven är den solidariska inläringen som sker och att barn genom olika såpor kan få insikter om hur man löser konflikter och därtill även hur personliga relationer och samliv fungerar. Hon menar att det är den tidigare erfarenheten och den påverkan man utsatts för under uppväxten som skapar grunden för våra egna attityder och värderingar och att det är utifrån detta som mediernas innehåll bearbetas och tolkas (Werner 1996).

När unga människor tittar på teve får de idéer och inspiration som kan skapa förståelse både för andra och för den egna identiteten. Rönnerberg anser att idoler och lekförebilder både kan stärka redan gjorda identifikationer och försvaga dem (Rönnerberg 1997). Werner menar att barn och ungdomar växer upp i ett samhälle där de möter kulturen både genom personliga och ställföreträdande erfarenheter, där andra människors sätt att vara och bete sig kommer att vara av avgörande betydelse för många. Det är genom dem som individen upplever sig själv och sin omgivning (Werner 1996).

Barn och ungdomar väljer själva de program som känns betydelsefulla för dem för tillfället. De väljer bort sådant som känns avlägset för dem eller sådant som inte påminner om dem själva och deras relationer till andra. De unga tänker nästan alltid omedvetet när de ser en mediefigur, att sådan är jag! Eller, att sådan är jag inte! Barn och ungdomar funderar ofta på i dessa sammanhang att, sådan vill jag bli! Men lika ofta att, sådan vill jag absolut inte bli! Rönnerberg har en åsikt om att det lika mycket handlar om att se olikheter som likheter när det gäller uppbyggnaden av sin identitet. Exempelvis att människor som man inte vill likna är lika betydelsefulla som förebilder eller idoler (Rönnerberg 1997).

Werner bedömer att medierna endast i marginell utsträckning kan påverka den primära socialisationen i någon annan riktning än den som familjen och andra viktiga personer i barnets miljö företräder. Hon menar att medierna påverkar ganska lite på den enskilda personens grundläggande personlighetsegenskaper och värdesättning, men att medier på andra ytliga

områden såsom mode, kläder, yttre beteende och språkliga uttryck kan ha mycket större effekter (Werner 1996).

7. Metod

I följande avsnitt redogörs för val av metod, undersökningens genomförande, de etiska överväganden som vi förhållit oss till i samband med intervjuerna, samt hur materialet har behandlats.

7.1 Val av metod

I början av vår studie var vår tanke att utföra en kvantitativ undersökning då vi tyckte att en enkätundersökning skulle ge de mest uttömmande svaren men insåg snart att fenomenet dokusåpa krävde personlig ”förklaring” samt spontana följdfrågor vilket inte är möjligt i en enkätundersökning.

Istället bestämde vi oss en bit in i arbetet för att göra en kvalitativ undersökning då vi såg denna som den mest lämpliga metoden för just vår undersökning eftersom den oftast ger personliga, uttömmande, detaljerade svar och dessutom är risken för missförstånd mindre inom denna forskningsmetod.

Det mest primära i en kvalitativ forskning är att kunna uttrycka händelser, handlingar, normer och värden utifrån de studerande personernas eget perspektiv och uppfattning. Kvalitativa forskare försöker alltid att komma längre än en ren beskrivning och de gör alltid en analys samt detaljbeskrivning av den miljö de studerar.

När det talas om processer i kvalitativa sammanhang, avser dessa forskare att spegla vardagslivets verklighet som yttrar sig i sammanhängande skeenden. Forskarna anser att det är på

detta viset vanliga människor upplever den sociala verkligheten. De kvalitativa vetenskapsmännen menar att de ibland kan komma på oväntade och spännande ämnesområden som de inte skulle ha hittat om de i förväg bestämt sig för att göra en strukturerad undersökning (Bryman 1997).

7.2 Intervjuer på högstadiet

Inledningsvis var vår mening att genomföra enskilda intervjuer med 15-åriga elever på en högstadieskola, för att genom dem möjligen kunna utläsa om dessa på något sätt blivit påverkade av dokusåpor. Vi fick dock inte tillräckligt med information genom intervjumaterialet och vi tyckte att det var en alltför ostadig grund att vila vår uppsats på då vi har tänkt grunda denna på intervjuerna.

Härmed ändrade vi vår undersökningsstrategi. Istället vände vi oss till lite äldre elever för att se om vi kunde få ut mer information från dessa och dessutom ville vi också testa en ny intervjumetod; vi utförde därför en gruppintervju med dessa.

Likväl kommer vi att använda oss av viss information i uppsatsen som kan utläsas av de första intervjuerna som var individuella samt gjordes på högstadiet i form av en pilotstudie. Gruppintervjun var inte ett slumpmässigt urval. Vi använde ett bekvämlighetsurval, samt ett strategiskt urval.

7.3 Genomförande av gruppintervju och urval

May anser att gruppintervjuer är en givande undersökningsmetod som gör det möjligt för forskare att fokusera på de normer och den dynamik som finns inom en grupp i relation till det studerade ämnet (May 2001).

Denna variant av intervju genomförs med grupper som i allmänhet består av sex till tolv deltagare. Johannessen & Tufte har som åsikt att både för stora och för små grupper kan ha sina för- och nackdelar, de menar att storleken på gruppen har stor betydelse för framkommande av information vid intervjun (Johannessen & Tufte 2003). Av egen erfarenhet vet vi att för stora grupper av ungdomar i denna ålder har en tendens till att generera kaos och av denna orsak valde vi att intervjua en så liten grupp som möjligt som godkänns för en gruppintervju. Gruppen, som valts ut av elevernas lärare, bestod av tre killar och tre tjejer, där en kille var 16 år, en annan kille 18 år och resterande elever var 17 år.

Tyngdpunkten läggs i huvudsak på den verbala samverkan i gruppen vid en gruppintervju, som grundar sig på det ämne som förmedlats av forskaren. Det är viktigt att deltagarna har något gemensamt som intervjun inriktar sig på. Forskaren har för det mesta en liten roll i detta slag av intervju, forskarens roll är här att organisera samverkan i gruppen (Johannessen & Tufte 2003). Som intervjuare höll vi oss under hela intervjun distanserade och lät eleverna själva ansvara för diskussionen. Vad vi gjorde var endast att styra dem att hålla sig till ämnen som var relevanta för intervjun.

Vad dessa elever har gemensamt är att de är ungdomar som vi i detta fall anser är människor mellan 16 och 18 år. De tillhör också samma generation och kultur, och är socialiserade i samma skola. Det är denna målgrupp som är relevant för dokusåpors påverkan för vår uppsats.

Enligt Richard Krueger (1988) bör sammansättningen av grupper vid gruppintervjuer vara homogena, men även ha så stor variation mellan deltagarna att olika tänkesätt förekommer för att en diskussion ska kunna uppstå och utvecklas (Johannessen & Tufte 2003).

Efter vår forskningspraktik kan vi framföra att dynamiken i gruppen var bra, diskussionen utvecklades på ett utmärkt sätt under hela intervjun. Vid somliga tillfällen fick vi som intervjuare hålla tillbaka ungdomarna i deras samtal för att gå vidare till nästa fråga då tiden var begränsad. Stämningen i gruppen var avspänd, humoristisk och trevlig.

7.4 Intervjuns design

Före intervjun måste man utarbeta en intervjuguide (Johannessen & Tuft 2003). Vi använde oss av delvis strukturerade frågor därför att detta ger intervjuaren större möjlighet att fördjupa svaren och föra en dialog med de intervjuade. Dessutom för att underlätta för oss själva då det är lättare att ha en mall att återvända till för att hålla sig till ämnet. Genom erfarenhet av andra intervjuer vet vi att det annars är lätt att halka in på ämnen som inte är relevanta för intervjun.

7.5 Narrativ metod

De metoder som används för att samla in och analysera muntliga eller skriftliga berättelser kallas för narrativ metod. Genom narrativitet tvingas vi att sätta händelser i samband med andra händelser och sätta dem i tids- och rumssammanhang. En historia blir bara begriplig om den kopplas samman med delarna av konstruerade helheter, mönster, eller sociala nätverk av relationer som är formade av symboliska, institutionella och materiella praktiker.

Narrativ metod innefattar de vanligt använda typer av metoder som brukas både vid kvalitativt och kvantitativt orienterade undersökningar, dvs. 1) textanalys, 2) observation, 3) intervju och/eller 4) audiovisuell inspelning och transkribering. Dessa olika sätt är tekniker som ges sin särskilda mening i enlighet med den metodologi som de brukas inom. Inom sociologi eller psykologi kan det innebära att forskningsintervjuer görs där en/flera individer ombeds att prata utifrån något speciellt ämne (Johansson 2005). Eftersom detta var fallet i vår undersökning valde vi narrativ metod då vi kände att den var mest lämpad och vi skulle få ut mest information av intervjun samt att få intervjun mest förståelig med hjälp av denna metod.

7.6 Diskursanalys

Metoden som används i vår studie är diskursanalys, vilken studerar hur människor skapar texter. Dokusåpor är naturligtvis en text som utvecklar sig i en kontext och samtidigt ger upphov till nya texter. Här avser vi att diskursanalys handlar att studera dokusåporernas mottaglighet och påverkan.

Vi är intresserade dels av hur elever kommenterar och agerar i relation till dokusåpor, dels hur de påverkas av dem.

Syftet med att använda sig av diskursanalys är att få en förklaring till den lingvistisk-diskursiva spridningen hos sociala och kulturella företeelser och omställningar i senmoderniteten. Genom diskursiva praktiker skapar man inte bara texter utan man mottar och tolkar dem också. Detta ses som en betydelsefull form av social handling som hjälper till att organisera den sociala världen, även sociala relationer och sociala identiteter.

Diskursen gynnar inte bara till att skapa och omvandla sociala mönster och utvecklingar utan speglar dem också.

När diskurs analyseras ska man koncentrera på två faktorer:

- *Den kommunikativa händelsen* – ett fall där språk brukas som till exempel en tidningsartikel, en film eller som i detta fall en intervju
- *Diskursordningen* – resultatet av de diskursiva typer som nyttjas innanför en social domän eller en social institution.

Diskurs medverkar till att utforma:

- sociala identiteter
- sociala relationer
- kunskaps- och betydelsesystem

Diskursanalytikerns roll är inte att försöka förstå och tolka vad människor *egentligen* menar med vad de säger utan forskarens ärende är att arbeta med det som reellt har sagts eller skrivits för att utreda vilka mönster det finns i yttrandena samt vilka sociala följder som olika diskursiva resultat av verkligheten får. Det är även viktigt för forskaren att sätta sig själv och sina värderingar åt sidan så de inte har övertaget analysen (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

7.7 Reflektioner om metod

En fördel med gruppintervju är att deltagarna har en benägenhet att testa och balansera varandra på ett sätt som sporrar till uppriktiga och mångsidiga uttalanden. Därutöver är metoden intressant och trevlig för dem som deltar i praktiken (Johannessen & Tufte 2003). Detta tillvägagångssätt av intervju fungerade framstående med tanke på intervjupersonernas ålder, då denna åldersgrupp är mer benägna att öppna sig när de är tillsammans med sina likasinnade och känner trygghet.

Metoden har dock även avigsidor; eftersom varje ämne eller fråga som presenteras ska följas av ett samtal eller en diskussion mellan deltagarna i gruppen är det lätt att intervjun drar ut på tiden och att eventuellt inte alla frågor kommer att behandlas på grund av tidsbristen (Johannessen & Tufte 2003). Detta fenomen blev ett problem för oss då vi i inledningen av intervjun informerade om att denna skulle ta cirka 30 min, en tid som vi kraftigt överskred. Hela intervjun tog mer än 50 min, men alla hade hela tiden mycket att resonera omkring och ingen visade tendens av att vara stressad av att det drog ut på tiden.

7.8 Etik

En norm inom samhällsforskningen är ”informerat samtycke”, som innebär att de personer som blir utforskade måste informeras om och samtycka till att ingå i undersökningen. Personerna som ingår i undersökningen ska inte bara informeras om målsättningen med forskningen och hur själva forskningsprocessen ska gå till, utan även om vilka konsekvenser en offentlig publicering av forskningsresultatet kan ämnas leda till (May 2001).

Kraven på Konfidentialitet och anonymitet måste garanteras undersökningsdeltagarna, såvida det inte finns klara och övertygande skäl för motsatsen (May 2001:80).

Vid intervjuer både på högstadiet och vid gruppintervjun på gymnasiet var vi noggranna med att tala om respondenternas rättigheter i anslutning till intervjun, såsom att de hade fullständig

anonymitet, att intervjun skulle spelas in via diktafon samt på vilket sätt vi skulle använda oss av materialet. Samtliga blev först mycket reserverade när vi meddelade att intervjun skulle spelas in på bandspelare, de tyckte att det var lite konstigt att höra sig själv. Men denna reservation försvann relativt snabbt. Eleverna fick även erbjudandet att få en kopia av intervjun när den var utförd. Vi vill här understryka att trots att vi nämnde skolan kan eleverna inte identifieras, vilket vi också försäkrade dem om.

7.9 Gruppintervjuns genomförande

Då vi beslutade oss för att vända oss till lite äldre elever angående intervjun ringde vi till Parkskolan, en gymnasieskola i Ystad. Rektorn på skolan var den första personen vi tog kontakt med, vi presenterade oss för honom och talade om från vilken skola vi var ifrån samt berättade om vår undersökning. Någon dag senare blev vi uppringda av en lärare på skolan som var klassföreståndare för klassen där elever valts ut för vår intervju. Vi bestämde tid och plats med henne för att få möjlighet att utföra gruppintervjun.

Vi steg in genom dörrarna på Parkskolan i Ystad en förmiddag i början på december, närmare bestämt den 6 december. Skolan ligger relativt centralt, cirka femhundra meter från centrum med en omgivande park och är en tämligen äldre skola och därför ganska sliten på insidan. Läraren som vi haft telefonkontakt med tidigare i veckan mötte oss vid ingången tillsammans med några elever, gemensamt gick vi till klassrummet där resten av respondenterna som skulle medverka i intervjun väntade. De sex utvalda eleverna som skulle medverka i intervjun lotsade iväg oss till ett grupprum en bit längre ner i korridoren.

Stämningen i gruppen var god, alla samtalade och skojade med varandra hela tiden. Eleverna som valts ut för intervjun gick alla i samma klass men var av olika anledningar i spridda åldrar, det varierade från 16 år till 18 år.

Alla placerade sig i en liten cirkel på golvet i mitten av det ljusa rummet så att samtliga i gruppen skulle ha möjlighet att se varandra. Innan intervjun påbörjades valde vi som intervjuare att först

småprata en stund med eleverna för att lätta upp stämningen. Vi gjorde även detta för att eleverna i fortsättningen skulle känna förtroende för oss som intervjuare så att vi skulle kunna utvinna så mycket information så möjligt av dessa. Fortsättningsvis kommer vi att benämna eleverna som respondenter. I början på intervjun talade vi om hur denna skulle gå till samt de etiska förhållandena som gäller vid en intervju som vi nämnt i ett tidigare avsnitt.

7.10 Gruppintervju och Resultat

Den första frågan som ställdes till respondenterna var om de dagligen tittade på teve och det gjorde samtliga respondenter. En av följdfrågorna som kom lydde vilka kanaler de brukade titta mest på, vilken slags program de såg på samt vilka tider på dygnet som de för det mesta ägnade framför teven. Populära kanaler bland respondenterna var, TV 3, Kanal 5 och många av dem tittade även på TV 4, en av killarna berättade att han för det mesta brukade titta på teve när han kom hem från träningen på kvällen. Några av tjejerna menade att de slötittade nästan hela eftermiddagen från det att de kom hem från skolan och gjorde sina läxor till det var dags att gå till sängs. Program som respondenterna ägnade sin tid åt var allt från dokumentärer och nyheter till såpor och dokusåpor.

Frågan om vilka som tittade på dokusåpor valde vi att upprepa och allihop tittade och hade någon gång tittat på dokusåpor.

Respondenterna fick frågan om de skulle vilja medverka i en dokusåpa. En omedelbar kommentar var att ”det är inte vilken Svensson som helst som har chans att komma med i en dokusåpa”. Killen som stod för föregående kommentar förklarade att respektive teve-kanal väljer ut personer för att konflikterna i programmen som diskuterats tidigare ska uppstå. Vi ställde åter frågan om de skulle vilja medverka, men de flesta svarade direkt nej på frågan medan två av killarna var lite osäkra.

De som var negativa till en medverkan hade som förklaring att de inte ville utsätta sig själva för att bli utmålade i media på ett felaktigt sätt eller lämna ut sitt privatliv i teve. Killarna som var

positiva tyckte att det kunde vara ganska ”fräckt” men att det var kändisskapet efter själva programmet som lockade mest. Om killarna skulle ha medverkat i en dokusåpa skulle det i så fall vara Big Brother eller Expedition: Robinson. En bit in i samtalet ändrade sig några av respondenterna, då en av tjejerna menade att om hon skulle ha varit med i en dokusåpa skulle det vara för att visa att man kan vara sig själv och inte spela över på något sätt. Diskussionen ledde vidare till vad man egentligen vinner på att vara någon annan än den man är. En ivrig konversation uppstod igen, vad man kom fram till i gruppen var att det måste vara svårt att spela en annan person än sitt riktiga jag, som i Big Brother där man är instängd i ett hus i etthundra dagar och dessutom ständigt övervakas med videokameror. Många av respondenterna ansåg även att de trodde att många av deltagarna i en dokusåpa förändrades till personligheten i programmet och till följd av programmet därav inte hade samma personlighet när de kom ut i ”verkligheten” igen.

En annan fråga som vi ställde till respondenterna var om de kände till dokusåpakändisen Carolina Gynning som blev väldigt uppmärksamman när hon medverkade i Big Brother för ett par år sedan, vilket självfallet inte skildrades i frågan. En häftig diskussion bröt genast ut, alla i gruppen kände till personen i fråga och kommentarerna haglade över oss. Det var utläggningar från allt att ”hon är riktigt snygg” (denna utläggning kom från ett par av killarna), ”häftig”, ”hon är sig själv” till ”att hon tänker”. Diskussionen mellan respondenterna gled omedelbart in på Big Brother, som de flesta hade åsikter om.

Uttalanden om programmet var att det ”totalt hade spårat ut”, att personerna som ställde upp i programmet endast gjorde det för att bli kända och av denna anledning uppträder hur som helst som att ha sex, snacka skit om varandra, slåss inom gruppen, säga dumma saker till varandra. Några av dem har till och med blivit kära i varandra och förlovat sig i programmet menade en flicka. I Robinson är deltagarna exakt likadana som i Big Brother, ansåg en av tjejerna. De gör allt för att utmärka sig och bryr sig inte om vad de gör för att bli ihågkomna. En av killarna hade en åsikt om att han trodde att många av deltagarna i de olika dokusåporna hade denna jargong då dessa trodde att det var detta tevetittarna ville se. Diskussionen förmodar vi skulle kunna pågå hur länge som helst vilket gjorde att vi var tvungna att gå till nästa fråga med tanke på tiden.

Ett stort antal i gruppen hade en åsikt om att det var lätt att bilda ett slags beroende att följa en dokusåpa, att samtidigt som det är idioti tyckte en av tjejerna att titta på ”skiten” så är det lätt att man fastnar när man väl börjat titta på sörjan.

Respondenterna resonerade även huruvida dokusåporna diskuterades mellan dem i skolan och kom fram till att det var mest Big Brother som det talades om under dess säsong. Vad det var det talades om under dessa perioder var mest om det hänt något speciellt i programmet, men det gör det ju hela tiden menade en av killarna. Vad respondenterna även kunde märka var vissa klädtrender som följde med programmet under dessa perioder, som exempelvis under förra omgången menade en av tjejerna så var det en av killarna i Big Brother som alltid hade en skarv runt huvudet och efter ett tag hade var och varannan kille här på skolan en skarvs på huvudet vilket hon trodde var en följd av programmet. Samma flicka sade att en mångfald tjejer gör inplantat i sina bröst, hon påstod att det nästan är ovanligare att inte göra ett kosmetiskt ingrepp idag än att avstå från det och att även denna utveckling skulle vara en tendens från dokusåporna där många av tjejerna antingen har utfört sådana ingrepp eller talar om att göra det. Speciellt Jessica i Big Brother åsyftades av tjejen som förde den här diskussionen.

Som intervjuare valde vi att ställa den direkta frågan till respondenterna, om de trodde att ungdomar lättare än vuxna blev påverkade på olika sätt genom att titta på dokusåpor. Efter frågan blev det tyst i rummet i ett par sekunder; en av tjejerna bröt tystnaden med ett ja. Hon trodde att ungdomar lättare påverkades av att titta på dokusåpor, främst genom att yngre tjejer har svårt för att reglera sin prestation, många vill att allting ska vara så väldig bra menade hon och lyckas med många olika saker samtidigt. Man ska både vara duktig i skolan, populär bland killar samt att ha den rätta kroppen, utseendet och kläderna. Tjejen i fråga påpekade att det inte gjorde det bättre med alla dokusåpor där de flesta av deltagarna är ”fejkade” som hon uttryckte det, både vad det gäller utseende och beteende. Diskussionen fortsatte och respondenterna började nästan tala i mun på varandra. Några i gruppen menade att många ungdomar är speciellt mottagliga, både tjejer och killar, då de ofta är osäkra på sig själva och ännu inte riktigt vet vem man är. Tillsammans kom respondenterna efter ett tag fram till att ungdomar som tittar mycket på dokusåpor kanske tror att det ska vara såsom i dokusåporna i verkliga livet och anpassar sitt beteende utifrån detta mönster.

Ett problem som vi funderat omkring och som vi frågade respondenterna, var om de själva ansåg att de blivit påverkade av att de tittat på dokusåpor. Gruppen fick tänka efter och åter igen blev det knäpptyst i ett par sekunder, till en av tjejerna spontant ansåg att det faktiskt kan vara svårt att veta själv om man blivit påverkad av olika saker. Efter ytterligare betänketid fann en av killarna att de ofta använde samma ord eller fraser som deltagarna gjorde under pågående Big Brother avsnitt och att killarna som nämnts tidigare rättade sina frisyrier efter vissa deltagare både i Big Brother och "Robinson Robban" i Expedition Robinson.

Samtliga elever pratade självmant och räckte oftast upp handen när man ville samtala och väntade alltså på sin tur. Vid somliga tillfällen blev diskussionen häftig och respondenterna glömde bort att vänta. När en av eleverna pratade var någon annan snabb med att fylla i med nya tankar och idéer. Som nämnts tidigare informerade vi respondenterna om att intervjun skulle vara omkring 30 min, men den tog 50 min då alla hade så mycket att tala om. Som intervjuare valde vi att låta det dra ut på tiden då vi visste att eleverna inte hade någon lektion efter och ingen av respondenterna verkade stressad på grund av situationen.

8. Diskussion

Debatten om teve är spännande och samtidigt ideologisk. Är vi aktiva eller passiva, är vi reflektiva eller inte reflektiva, är vi en "massa" eller "fint folk", är vi kultiverade eller okultiverade? Castells tankar om en övergång från en Gutenberggalax till en McLuhangalax finns hela tiden i bakgrunden, likaväl som Bourdieus kritiska tankar i "*Om Television*" (1998), där intelligenta ställs mot idioti och Don Quijote ställs mot Kalle Anka: Man kan säga att dessa motsättningar sammanfattar debattens essens.

I början av vår studie ställde vi följande fråga: har ungdomar blivit påverkade av att titta på dokusåpor? För att svara på vår frågeställning genomförde vi en gruppintervju i en gymnasieskola i Ystad, Parkskolan. Våra teoretiska utgångspunkter var Bourdieu, Giddens, Werner och Rönnerberg. Bourdieu anser att det inte finns något kulturellt värde när det gäller teve och menar att tevetittande gör människor passiva och förlorar förmågan att umgås på ett

intellektuellt sätt. Andra media av mera värde enligt Bourdieu får ta ett steg tillbaka eller avvisas helt pga. tevens genomslagskraft. Många tidningar överlever inte då teve dominerar det journalistiska fältet både på ett ekonomiskt och symboliskt vis. Bourdieu menar att man kan urskilja klassgrupperingar genom grundval av kulturellt kapital och att klasskillnaderna blir tydligare genom olikheter i bl.a. smak, som då t.ex. val av teveprogram. Giddens anser att den viktigaste uppgiften inom samhällsvetenskap är att utveckla *realistiska utopier* som han uttrycker det. Detta innebär att vi ska arbeta för att förverkliga önskvärda bilder av samhällets framtid. Men får vi bilder av samhället genom teve som förvrider verkligheten så blir ju samhället också förvridet. Barn och ungdomar får en felaktig bild av samhället och olika sociala relationer och tror därmed att de är så man ska bete sig och strävar efter det. Det som kan diskuteras är om denna förståelse är positiv eller negativ, risken är att det som är socialt legitimt i dokusåporna också blir det i verkliga livet samt att tillvänjningsfaktorn ökar och kan leda till en mer apatisk attityd gentemot omvärlden.

Den franske postmodernistiske författaren Baudrillard anser att teve fastställer vad den värld vi lever i själva verket går ut på och inte bara verkligheten för oss. Han menar att allt i det västerländska samhället har blivit underhållning, gränsen mellan sken och sanning har förfallit och subjektet är verkligen decentrerat eller till och med upplöst, individerna lever i förvirring. Till följd av konsumtionssamhället går det inte längre att skilja mellan gedigna och falska behov. Alla behov är uppbyggda efter föremål och märken som existerar i konsumtionskulturen. Vidare skriver Baudrillard att vi nu lever i en simulerad tillvaro, att det inte längre går att dra några åtskillnader mellan det reella och det som inte är det och att istället för att vara åskådare av omvärlden så dras vi in i den och lever i en estetisk illusion av verkligheten.

Ett exempel på vad Baudrillard menar är alla teveprogram där personer talar om de mest privata detaljer om sig själva och sina partners, program där man på ett närmast skamlöst sätt ställer ut människors liv till allmän betraktning. Med hjälp av medierna går det att få all slags information och enligt Baudrillard lever vi i kommunikationens extas (Miegel F & Johansson T 2002).

Vi är vittnen till hur massmedia ideligen passerar gränsen till kulturella koder och civilisatoriska normer. Det privata är inte privat längre. Lika mycket uppmärksamhet som deltagare från olika

dokusåpor får i programmet lika mycket kan vi läsa om dem på löpsedlarna. Det räcker inte att se dem genom programmen utan vi vill ha mer och ännu mer personligt. Vi kan exempelvis läsa om vad deltagare gjorde under sin uppväxt eller liknande, saker som inte har något med programmet att göra egentligen. Bara det är ”smaskigt” så vill massmedia exponera det för sina läsare.

Film- och barnkulturforskaren Margareta Rönnerberg är en av de få som starkt betvivlat fenomenet att teve är destruktivt för barn och ungdomar. Enligt Rönnerberg kan barn redan vid 7-8 års ålder utskilja vad som är fantasi och vad som är verklighet på teve. Vidare anser Rönnerberg att ungdomar påverkas av att titta på teve på ett positivt sätt. Lika ofta som individen tänker sådan är jag eller sådan vill jag vara så tänker hon sådan är jag inte och sådan vill jag inte vara. Istället för vad många tror så är inte tevetittandet ett passivt fenomen utan faktiskt väldigt aktivt för tankeverksamheten och fantasin, det fick vi bevisa på gruppintervjun. Mycket av svaren i intervjun baserades på egna åsikter.

En annan sak som Rönnerberg tar upp som vi kan verifiera är att genom att titta på olika teveprogram som innefattar olika människor så ökar förståelsen för andra människor. Ett exempel på det är när vi pratade om Carolina Gynning som medverkade i Big Brother och som har svartmålat och hängts ut väldigt mycket i media. I motsats till vad som skildrats gillade respondenterna Gynning och tyckte att hon var en tjej med bra åsikter. Ungdomarna gallrade ut vad som var överdrivet och oäkta och bildade en egen uppfattning om henne. De visade stor förståelse till henne och förstod vad som egentligen låg bakom hennes handlingar. Genom att förstå vad som är verkligt och på låtsas lär sig ungdomarna även att skilja på rätt och fel. Ytterligare en aspekt som Werner tar upp är att genom att få en inblick i olika relationer och samspel människor emellan att skapas även här förståelse och faktiskt en god insikt i att lära sig att lösa konflikter. Detta verifierades under gruppintervjun då många av ungdomarna hade förståelse för de olika relationerna och intrigerna och hade sina tankar om hur de skulle bete sig om de medverkat i en dokusåpa för att komma överens med alla.

Eleverna är resonerande, diskuterar, inte passiva, de tar ställning gentemot etiska frågor, de vet hur de exponerar i sådana program. Det finns förutfattade meningar beträffande ungdomar.

Utan tvekan får de påverkan från dokusåporna, men de är medvetna om det. Kläder, frisyrier och aspekter visar att de fick påverkan, men samtidigt är de medvetna om det. Vi anser inte att ungdomar påverkas på ett negativt sätt genom att titta på dokusåpor. De är väldigt kritiska i sitt tänkande angående framställningen av deltagarna i dokusåporna samtidigt som de visar en förståelse och ödmjukhet gentemot situationer som dessa människor utsetts för. De kan med egen kapacitet vara realistiska och förstå vad som är verklighet och inte.

9. Referenser

Litteratur

- Andesson, Y. (2001:8) *Dokusåpor -en verklighet för sig?* Stockholm: Elanders Gotab.
- Bourdieu, P. (1998) *Om televisionen* Stockholm/Stenhag: Brutos Östlings Bokförlag.
- Bryman, A. (1997) *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur.
- Castells, M. (2000) *Nätverkssamhällets framväxt* Göteborg: Daidalos
- Edin, E. (2005) *Verklig underhållning- Dokusåpa, publik, kritik* Borgå: WS Bookwell
- Giddens, A. (2003) *Sociologi* Lund: Studentlitteratur.
- Johannessen, A. & Tufte, P-A. (2003) *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod* Malmö: Liber AB.
- Johansson, A (2005) *Narrativ teori och metod* Lund: Studentlitteratur.
- May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur.
- Miegel, F & Johansson, T (2002) *Kultursociologi* Lund: Studentlitteratur.
- Nordlund, J-E. (2001) *Samtal om såpa: Vad tycker tittarna om såpa och dokusåpa?* Karlstad: Universitetstryckeriet.
- Nordlund, J-E. (1996) *Television och socialisation* Lund: Studentlitteratur.
- Rönnerberg, M. (1997) *TV är bra för barn* Stockholm: AiT Scandbook.
- Werner, A. (1996) *Barn i TV-åldern* Lund: Studentlitteratur.
- Winther Jörgensen, M. & Phillips, L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod* Lund: Studentlitteratur.

Elektroniska källor

<http://medieradet.se> (2007-02-05)

<http://kanal5.se> (2007-02-05)

<http://www.TV3.se> (2007-02-05)